

İŞİD'in Musul İşgali ve Türkmenler

 ZİYA ABBAS^a

Geliş Tarihi: 27.01.2020 | Kabul Tarihi: 28.06.2020

Öz: Irak Türkmenleri 2003 öncesi Irak yönetimlerinin Araplaşırma politikaları, 2003 sonrası Erbil yönetiminin Kürtleştirme politikaları ve İŞİD gibi terör örgütlerinin en büyük mağduru olmuştur. İŞİD tarafından 10 Haziran 2014 yılında başlatılan operasyonlarda Türkmenler, katliamlara, tecavüzlere uğramış, göçe zorlanmıştır. 2003 sonrası Türkmen coğrafyasının tartışmalı bölgeler haline gelmesi ve 10 Haziran 2014'teki gelişmelerle birlikte, Türkmenler, tarafı olmadıkları bir savaş ve çatışma ortamında, iki ateşi arasında kalmıştır. Türkmenlerin büyük bir bölümü ise hayatta kalabilmek adına topraklarını ve evlerini ve her şeylerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu çalışma İŞİD terör örgütünün 10 Haziran 2014'te Irak'ın en büyük şehirlerinden biri olan Musul'u işgal etmesiyle başlayan krizle çatışma ortamında kalan Irak Türkmenlerini ele almaktadır. Çalışmada İŞİD'in Musul işgali öncesi Türkmenlerin genel durumuna değinildikten sonra, işgal ile birlikte Türkmen coğrafyasının çatışma alanına dönüşmesi ve Türkmenlere yansımaları incelenmiştir. Son başlıkta ise Musul'da İŞİD Krizi Türkiye açısından ele alınmıştır. Türkmen bölgeler Araştırma merkezlerinin çalışmalarının yanı sıra, Akademisyenlerin çalışmaları, basın yayın organları ve saha çalışması sırasında bölgeden elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkmenler, Irak, İŞİD, Musul, işgal.

^a Aksaray Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü
ziyaabbas@aksaray.edu.tr

ISIS' Mosul Occupation and the Turkmen

Abstract: The Iraqi Turkmen were the biggest victims of the Arabization policies of Iraqi administrations before 2003, the Kurdishization policies of Erbil administration and ISIS after 2003. In the operations launched by ISIS on June 10, 2014, the Turkmen were subjected to massacres and rape and forced to migrate. After Turkmen geography became a controversial region after the 2003 and the developments on June 10, 2014, the Turkmen were caught between two fires in an environment of war and conflict. Most of the Turkmen had to leave their lands and houses and everything to survive. This study examines the Iraqi Turkmen who conflict with ISIS in June 2014. In this study, after the general situation of Turkmen before ISIS's Mosul invasion, the transformation of Turkmen geography into conflict area with its occupation and its reflections on Turkmen were examined.

Keywords: Turkmen, Iraq, ISIS, Mosul, occupation.

Giriş

Türkmenler, yoğun olarak, Irak-Suriye-Türkiye sınırının kesiştiği bölgeden, başkent Bağdat'ın doğusuna uzanan ince uzun bir çizgi halindeki Türkmeneli bölgesinde yaşıyor. Bu coğrafya, Kuzey ve kuzeydoğudaki Kürt bölgesi ile Güney ve güneybatıdaki Arap bölgesi arasında bulunuyor. Başka bir ifadeyle Türkmen coğrafyası, Irak'ın en büyük iki etnik unsuru olan Araplar ve Kürtler arasında bir tempon bölge konumundadır. Türkmen nüfusu; Telafer, Muhallebiye, Raşidiye, Karakoyun, Musul, Erbil, Altinköprü, Kerkük, Tuzhurmatu, Kifri, Kara Tepe, Hanekin, Mendeli ve Bedre bölgelerinde yoğunlaşıyor. Irak Türkmenleri, Araplar ve Kürtlerden sonra Irak'ın üçüncü büyük etnik bileşenidir. 1957'den bu yana Irak'ta sağlıklı bir nüfus sayımı yapılamamıştır. Bu sayıma dayanarak Türkmenler Irak'ın üçüncü etnik kesimidir. Türkmenlerin sayısı hakkında farklı görüşler mevcuttur. Irak Türkmen Cephesi mensuplarından Orhan Ketene, Türkmenlerin sayısını 1,2 milyon olarak ifade etmiştir. Öte yandan bazı kaynaklar, Irak'ta 2-3 milyon arası Türkmenin yaşadığını aktarmaktadır.¹ Başka bir ifadeyle Türkmenlerin Irak nüfusunun yaklaşık %13'ünü oluşturduğu tahmin edilmektedir. Kuzey Irak'ta ise nüfusu %25 orandır.²

ABD işgali sonrasında Irak'ın üçüncü kurucu unsuru olan Türkmenlerin siyasi denklemin dışında kalmıştır. Kerkük başta olmak üzere Türkmenlerin bölgelerinin neredeyse tamamı Bağdat-Erbil arasında tartışmalı bölgeler haline gelmiştir. Irak anayasasının 140.maddesine göre bu bölgelerin üç aşamadan (normalleşme, nüfus sayımı ve referandum) sonra geleceği belirlenecektir. Özellikle enerji ve tarım zengini olan Türkmen bölgelerinde 2003'ten bu yana güvenlik ve göç sorunu yaşanmıştır. 10 Haziran 2014 tarihinde İŞİD'in Musul'u işgal etmesiy-

¹ Efe Sönmez, Irak Türkmenleri Var Olma Mücadelesi Veriyor, Erişim Tarihi: 30.07.2019, <http://ajansunivsite.istanbul.edu.tr/yazdir.php?id=16581>.

² Latif Can, Irak Türkmenleri: Irak'ta Gerçek Türkmen Nüfusu, Erişim Tarihi: 30.07.2019, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/115/irak_turkmenleri_irakta_gercek_turkmen_nufusu.

le birlikte yaşanan gelişmeler sonucunda Musul, Telafer, Muhallebiye, İyaziya, Tuzhurmatu, Süleyman Beg, Yengice, Emirli, Tazehurmatu, Beşir köyü, Karatepe ve Hanekin gibi Türkmen bölgeleri adeta ateş çemberine dönmüştür.³

1. Türkmeneli Çatışma Bölgesi

ABD'nin Irak işgali sonrasında ülkede meydana gelen şiddet ve terör olayları çok boyutlu olmuştur. Söz konusu durumun her ne kadar mezhepsel boyutu ön planda olsa da Türkmenler açısından durumlar oldukça farklıdır. Bir yandan ekonomik nedenlerden dolayı Türkmen işadamları ve bilim adamları fidye karşılığı kaçırma veya suikasta uğrarken, diğer yandan Türkmenler etnik ve mezhepsel ayrım olarak iki ateş arasında kalmıştır. Nitekim Türkmeneli, Kuzey ve doğudadaki Kürt bölgesi ile Güney ve Batı'daki Arap bölgesi arasında bir tempon bölge oluşturuyor. Öte yandan Türkmen nüfusu yaklaşık %50 Sünni %50 Şii'dir. ABD işgali öncesi Araplaştırma politikalarına maruz kalan Türkmenler, işgal sonrası Kürtleştirme politikalarına maruz kalmıştır. IŞİD'in Musul işgali sonrası Kerkük ve tartışmalı bölgelerde kontrolü tamamen ele alan Peşmerge güçleri buralarda Türkmenlere yönelik baskılarını daha da arttırdı. Öte yandan ABD işgali sonrası etkili olan El Kaide ve onun uzantısı IŞİD gibi "Sünni kökenli İslami" terör örgütleri en çok Şii Türkmenleri hedef alıyordu. Zira Telafer, Musul, Tuzhurmatu, Diyala ve Amirli⁴ gibi Şii Türkmenlerin yoğun olduğu yerleşim yerleri Sünni bölgeleriyle iç içedir. Böylelikle onlar kolay hedef haline geliyor. İşte bu yüzden Türkmeneli terör saldırılarının en yoğun yaşandığı yerler arasındadır. Telafer, Tuzhurmatu, Beşir ve Diyala bunun en bariz örnekleridir.

IŞİD'in yayılması ve sonrasındaki toprak kaybı, Türkmenlerin yaşadığı bölgeleri çatışma sahasına dönüştürdü. Irak'ın

³ Ali Semir, Irak'ta Derinleşen IŞİD Krizi ve Türkmenler, Erişim Tarihi: 25.09.2019, <http://www.bilgesam.org/incele/1750/-irak%27ta-derinlesen-isis-krizi-ve-turkmenler/#.Wc9b71S0PIU>.

⁴ Alarabiyane, İrtifaa Dahaya Mufahahat Amirli, Erişim Tarihi: 25.09.2019, <https://www.alarabiya.net/articles/2007/07/07/36291.html>.

kuzey kesimlerinde meydana gelen çatışmalar büyük oranda, Türkmen nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde yaşanmıştır. Bunun sonucunda mezhepsel karakterli bir çatışma doğdu. Bunun yanı sıra Tuzhurmatu, Diyala'nın kuzeyi, Kerkük'ün yakın çevresi ve Musul'un kuzeyindeki alanlarda yaşayan Türkmenlerin bulunduğu bölgelere Peşmerge, IŞİD ya da milis grupları hâkim olmuştur. Öyleki Sincar'ın doğusunda ve Telafer'in uzantısı olan bazı Türkmen köyleri ve/veya Kerkük'ün bazı bölgelerine PKK da girmiştir. Oysa bu durum, Türkmenlerin daha önce çok sınırlı olarak yüzleştiği ya da hiç karşılaşmadığı bir olguydu.⁵

Tuzhurmatu hem Bağdat-Kerkük hem de Bağdat-Erbil arasında stratejik bir konuma sahiptir. Nüfusu %80 oranında Türkmen Tuzhurmatu olan'yu kontrol etmek isteyen PKK ve Peşmerge çeteleri, zaman zaman Türkmenler ile çatışıyor. IŞİD ile mücadele kapsamında ABD ve Almanya tarafından Peşmerge'ye verilen ağır ve yeni teknolojik silahlar da bu çatışmalarda Türkmenlere karşı kullanıldığı iddia edilmektedir. Nitekim Irak Türkmen Cephesi Başkanı ve Kerkük Milletvekili Erşet Salihi, "Bugün IŞİD'e karşı eğitilen özel peşmerge birlikleri, onlara verilen tanksavarlar ve ağır silahları Tuzhurmatu'da Türkmen halka karşı kullanıyor. Başta Amerika ve Almanya olmak üzere, batılı ülkeler, IŞİD'i vurmaları için Peşmerge'ye verdikleri silahların nerelerde kullanıldığının takipçisi olsunlar. Bu silahlar Iraklılar öldürülsün diye verilmedi, iç savaş ve etnik temizlik yapılsın diye verilmedi." şeklinde konuşarak batılı ülkelerin IŞİD'a karşı kullanılması için verdikleri silahların kendilerine doğrultulduğunu iddia etmiştir.

Haşd El Şabi, Irak yönetiminin yeni yasal düzenlemeleriyle Irak ulusal güvenlik teşkilatının bir parçası haline gelmiştir. Merkezi Tuzhurmatu'da olan Haşd El Şabi'ye bağlı 16.Tugay tamamen Türkmenlerden oluşmaktadır. Buradaki Şii Türkmen

⁵ Serhat Erkmen, Telafer daha büyük bir felaketten nasıl kurtulur? Erişim Tarihi: 25.09.2019, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/telafer-daha-buyuk-bir-felaketten-nasil-kurtulur>.

güç nedeniyle Tuzhurmatu etrafındaki Süleymanbeg ve Amirli'de de etkilidir. İşte bu noktada merkezi hükümet destekli Şii Türkmenlerin de taraf olduğu etnik gerilim ve çatışma potansiyeli oldukça yüksektir.

Öte yandan giderek yeniden güçlenen merkezi hükümet ve milis güçlerin tartışmalı bölgeleri yeniden kontrol etme eğilimi ile PKK-Peşmerge yayılmacı faaliyetleri çatışma potansiyelini artırmaktadır. Nitekim 25 Eylül 2017'de Barzani'nin öncülük ettiği Kuzey Irak Bölgesel Yönetimin bağımsızlık referandumu ve Kerkük ile tartışmalı bölgeleri bu referanduma dâhil etme ısrarları yeni bir çatışmaya zemin hazırlamaktadır. Nitekim küresel ve bölgesel güçlerin yanı sıra merkezi hükümetin sert tepkilerine rağmen baskı politikaları uygulanarak yapılan söz konusu referandum yapıldı. Kuzey Irak Bölgesel Yönetimin ısrarı bölgede tansiyonu artırmaktadır. Türkiye, İran ve Irak birçok yaptırım uygularken iç savaş potansiyeli oldukça yüksektir. Zira Irak Meclisi, Kerkük ve tartışmalı bölgelerin kontrolünü sağlamak üzere Başbakan Abadi'ye askeri güç kullanma yetkisi vermiştir.⁶

2. Türkmeneli Coğrafyası

Türkmen coğrafi yaşam alanı Türkmeneli olarak bilinmektedir. ABD'nin 2003'te Irak'ı işgal etmesinden önce Irak-Suriye-Türkiye sınırının kesiştiği bölgeden başlayarak, başkent Bağdat'ın doğusuna kadar uzanan ince uzun bir alandı. Türkmenler genellikle bu coğrafyada yoğun olarak yaşıyorlardı. Türkmen coğrafyası, Kuzey'deki Kürt bölgesi ile Güney'deki Arap bölgesi arasında bir tempon bölge oluşturuyor. Türkmen nüfusu daha çok Kerkük ve Musul'da yoğunlaşmaktadır. Bunun yanı sıra Erbil, Süleymaniye, Salahattin, Diyala ve Bağdat gibi diğer illerin bazı ilçe, kasaba gibi yerleşim yerlerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Fakat IŞİD'in Musul'u işgal etmesi ve daha sonrasında IŞİD'la mücadele kapsamında söz konusu

⁶ Alhurratv, El Parlamen Eliraki Yulzim El Abadi Binaşri Kuvvatin Bilmanatik Elmutanazi Aleyha Maa El Akrad, Erişim Tarihi: 26.09.2019, <https://www.alhurra.com/a/Iraq-parliament-Kurdistan/393887.html>.

terör örgütüne karşı yürütülen operasyonlar Türkmenlerin yaşam alanlarını değiştirmiştir.

IŞİD'in Musul'u ele geçirmesinden sonra 2014 yılının Haziran ayından Ağustos'a kadar başta Musul olmak üzere Telafer ve Tuzhurmatu'nun yanı sıra Tikrit, Anbar kentlerinden toplamda 1.5 milyon Iraklı göç etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda yalnızca Haziran 2014'te 600 bin Iraklı göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durum ise IŞİD tehdidinin niteliği ve oluşturduğu etkinin görülmesi açısından önem arz etmektedir. Ancak dikkat edilmesi gereken başka bir durum ise IŞİD'in Sünni Arap bölgelerinde güçlü olması ve buralarda kolayca kontrolü ele almasıdır. Yine Sünni Arapların çoğunlukta olduğu bölgelerdeki IŞİD kontrolünden göç oranları diğer bölgelere göre çok daha düşük olmuştur. IŞİD'in Irak'ın birçok yerinde yayılmasının sonucunda ülkenin demografik yapısı ciddi orada değişmiştir. Birleşmiş Milletler gibi bazı uluslararası örgütlerin raporlarına bakıldığında 2014 yılının ilk yarısına kadar Irak'ta şiddet ve çatışma ortamından dolayı hayatını kaybedenlerin sayısı 5576 civarında olmuştur.⁷

IŞİD Musul'u işgal ettikten sonra Salahattin'in de büyük çoğunluğunun ele geçirmiştir. Musul ve Selahattin'deki Türkmenlerin büyük bir kısmı, asırlardan beri üzerinde yaşamakta oldukları yerlerden göç etmek zorunda kalmıştır. Musul İşgal etmesinin ardından Telafer'e yönelen IŞİD'den kaçan Türkmenlerin ilk göç dalgası Telafer'den Sincar'a yönelik olmuştur. Söz konusu ilk göç dalgasının tamamına yakını Telafer nüfusunun yaklaşık %50'ini oluşturan Şii Türkmenlerden oluşmaktaydı. Bunun hemen akabinde ise Salahattin iline bağlı Tuzhurmatu'nun yakın çevresi ve Diyala iline bağlı Karatepe bölgesinde yoğun bir göç dalgası yaşanmıştır.

Söz konusu göç dalgalarında Irak içinde yer değiştirmek zorunda kalan Türkmen nüfusun, önemli bir kısmı Dahok, Erbil ve Kerkük gibi bölgelerde kurulan kamplara yerleştirilmiş-

⁷ Semin, A.g.m.

tir. Bunun yanı sıra göç eden Türkmen nüfusun büyük kısmı adı geçen illerde dağınık olarak yerleşim yerlerinde zor koşullarda yaşamaya başlamıştır. Öte yandan Telafer ve Musul'dan başlayan ilk göç dalgasını oluşturan Şii Türkmen nüfusunun Sincar'dan diğer bölgelere geçişi sırasında Peşmerge denetimindeki bölgelere sığınmalarına izin verilmeyince tamamına yakını, Irak'ta Şii nüfusun yoğun olduğu Nəcəf, Kerbela, Babil, Amara ve Başkent Bağdat gibi illere yerleşmiştir. Yaklaşık 50. Bin türkmen ise yurtdışına çıkarak komşu ülke Türkiye'de ağırlıklı olarak Ankara, İstanbul, Konya, Bursa, Samsun, Çankırı, Eskişehir, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin, Adana ve Mersin gibi illere yerleşmişlerdir.⁸

Daha sonra bazı Türkmen bölgeleri Peşmerge veya milis güçler tarafından kurtarılsa da, evlerini terk etmek zorunda kalanların önemli bir kısmının evlerine dönmelerine izin verilmedi.⁹ Başka bir ifadeyle IŞİD tarafından işgal edilen Türkmen bölgelerini geri alan Peşmerge ve milis güçleri başka bir işgal süreci başlattı. Peşmerge yetkilileri bu bölgelerden bir daha çekilmeyeceklerini açıkladı.¹⁰ Bununla birlikte çatışma sırasında meydana gelen alt yapı hasarları birçok yerleşim yerinin yaşanamaz hale gelmesine neden olmuştur. Örneğin Musul ve Telafer'ı IŞİD'den kurtarma operasyonu sırasında şehirde meydana gelen ağır alt yapı hasarından dolayı önce Musul İl Meclisi¹¹ sonra da Irak Parlamentosu, Şehri afet bölgesi ilan etmiştir.¹² Dolayısıyla Türkmenler bir taraftan IŞİD teröründen zorla

⁸ Şemsettin Kuzeci, IŞİD Sonrası Irak ve Türkmenler, Erişim Tarihi: 14.09.2019, <http://www.kerkukgazetesi.com/isid-sonrasi-irak-ve-turkmenler/>.

⁹ Ayn Alıraq News, Mamazil El Masihiyin Tataarraz Lilsarika ve El Peşmerge Tamnau Alahali Min Alavde, Erişim Tarihi: 14.09.2019, <http://aynaliraqnews.com/index.php?aa=news&id22=41873&lang>.

¹⁰ Şili Kitilson, El Peşmerge Testevli Ala Alaradi Fi Attarik İla El Musul, Erişim Tarihi: 14.09.2019, <http://www.al-monitor.com/pulse/ar/originals/2016/06/iraq-mosul-peshmerge-islamic-state-war-southeast-offensive.html>.

¹¹ Rudawnet, Meclis Muhafadat Ninava Yulin Kadaa Telafer Mantika Menkub, Erişim Tarihi: 25.09.2019, <http://www.rudaw.net/arabic/middleeast/iraq/0709201711>.

¹² Al Mirbad, El Parlamen Yusavvit Ala İtibar El Musul ve Telafer Manatik Menkub, Erişim Tarihi: 25.09.2019,

göç etmek zorunda kalmış, diğer taraftan İŞİD'den temizlenen bölgelerde çatışmadan kaynaklı yıkım ve yeni baskı politikaları ve/veya uygulamalarının mağduru olarak yüzyıllardan beri yaşadıkları bölgelerin en azından bir kısmını kaybettiler.¹³

3. Türkmen Toplumu

Yaşadıkları coğrafyadan göç etmek zorunda kalan Türkmenlerin çoğunun geri dönmesini zorlaştıran yıkım ve çatışma ortamı, geleneksel toplumsal yapı üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Örneğin Musul, Telafer ve Tuzhurmatu gibi bölgelerden göç etmek zorunda kalan yüzbinlerce Türkmen'in geri dönme umudu, İŞİD'in bu topraklardan çıkarılsa dahi çok azalmıştır. Temelde kırsal üretime ve bu üretimin sonucu olarak aşiret yapısının etkili olduğu bir toplumsal dokusuna sahip olan Türkmenlerin geleneksel aşiret yapıları zayıflamaya başlamıştır. Başka bir ifadeyle aşiret yapısının yerini kamp veya şehir koşullarının dayattığı toplumsal koşullar almaktadır. Bu durum ise toplumun akıl insanları olarak görülen kişilerin yerini yeni liderliklerin almasına neden olmuştur. Kırsal bölgelerde dışı kapalı bir yaşam biçimi sürdüren ve bu sayede kimliğini koruyabilen Türkmenlerin, göç sonrası gittikleri toplum ve yaşam şartlarına uyum sağlama sürecinde asimile olma ihtimalinin de arttığı görülmektedir. Nitekim saha çalışmasında, çoğu Türkmen ailesinin göç ettiği bölgenin toplumsal ve kültürel değerlerini benimsemeye başladığı görülmüştür.

Diğer taraftan, Türkmenler, İŞİD'den kurtarılan bölgelere geri dönmekte büyük zorluklar yaşamaktadır. Zira İŞİD'den kurtarılan bölgelerdeki yıkım ve temel hizmetlerin olmayışı oradaki yaşamı imkânsız hale getiriyor. Bunun yanı sıra bu coğrafyanın güvenlik sorunu da devam etmektedir. Bir tarafta zaman zaman İŞİD saldırıları devam ederken diğer taraftan ileride bu sorunların yaşanma ihtimali yüksel olduğundan

<http://www.almirbad.com/news/view.aspx?cdate=12092017&id=2d9ccd30-4d45-4445-863d-2285299629ab>.

¹³ Serhat Erkmen, Irak Türkmenlerinin sorunları ve çıkış yolları, Erişim Tarihi: 14.07.2019, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/irak-turkmenlerinin-sorunlari-ve-cikis-yollari/672564>.

Türkmenlerin önemli bir kısmı kendi topraklarına geri dönmek istemiyorlar. Bir diğer taraftan da göç ettikleri bölgelerde toplumsal baskıdan dolayı mesleğini bırakıp milis güçlere katılan Türkmen gençleri arasında radikalize olma oranı giderek artmaktadır. Zorunlu göç ve kötü muamele sonrasında topraklarına geri dönmek için milis gruplarına dâhil olan Türkmenler arasındaki geleneksel liderlik de kırılmaktadır. Bununla birlikte yoksulluk ve güvenlik nedenleriyle IŞİD'in kontrol ettiği bölgelerden kaçamayan Türkmenlerin de yerlerinden çıkarılmasının eklenmesi, özellikle Sünni Türkmenler arasında marjinalleşme etkisi yaratmıştır. Kırsalda aşiretçiliğin geleneksel yapıyı koruyucu etkisi, silahlı grupların ortaya çıkmasıyla birlikte ortadan kalkmıştır. Bunun en bariz örneği IŞİD'in kontrol ettiği bölgelerde Türkmen genç ve çocukların bu örgüte katılmasını engelleme konusunda işlevsiz ve sessiz kalan aşiret yapısıdır. Dolayısıyla asırlardan beri yaşadıkları coğrafyadan göçe zorlanan Türkmenler, coğrafyalarını kaybetmelerinin yanı sıra, Irak'ta maruz kaldıkları her türlü baskı politikasına rağmen kimliklerini korumalarını sağlayan dinamikleri yitirmesine de neden olabilir.¹⁴

4. Mezhepsel Bölünme

ABD işgal sonrası Irak siyasal yaşamının en önemli olgusu haline gelen mezhepçilik Türkmenler üzerinde de etkili olmuştur. Irak'ın işgalinden sonra Türkmenler arasında da siyasal ayrışma meydana gelmiştir. Bu ayrışma, bazı bölgelerde silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Bunun en somut örneği Telafer olmuştur. Daha önceleri çevresinde birlik ve huzurun simgesi haline gelen Telafer'de ABD işgaline karşı başlayan direniş, kısa sürede, Türkmenlerin içine sürüklendiği ve mezhepsel karakteri ağır basan bir 'iç savaş' halini almıştır. Türkmenler arasındaki mezhepsel ayrışma uzun süre Telafer'le sınırlı kalmasına rağmen, terör örgütlerinin Türkmenli coğrafyasında etkili olması ve IŞİD'in Musul işgaliyle birlikte Tuzhurmatu ve Kerkük'ün

¹⁴ Erkmen, Irak Türkmenlerinin sorunları ve çıkış yolları.

dış çeperindeki ilçelere ve kasabalara kadar da yayılmıştır.

El Kaide'den sonra IŞİD'in de Şii Türkmenleri öldürmesi ya da zorla yerlerinden ettirmesi sonucu, Şiiilerin IŞİD'in uygulamalarını genelleştirerek zulüm gördükleri bölgelerdeki tüm Sünnileri IŞİD'le eşit tutmalarına yol açmıştır. ABD'nin Irak'ın işgalinden sonra yeni süreçte siyasal entegrasyonda yaşadıkları sorunlar nedeniyle nasıl bazı Sünni Türkmenler arasında marjinalleşme ve radikalleşme yaşandığı gibi, IŞİD'in Irak'ta yayılmasından sonra oluşan çatışma koşulları da Şii Türkmenler arasında benzer bir etkiye yol açmıştır. Bunun neticesinde mezhepsel farklılığı siyasi amaçları için kullanmak isteyen aktörler, Türkmenlerden bir kısım insanı kendi taraflarına çekmeyi başarmıştır.¹⁵

IŞİD'in Musul'u işgal etmesinden sonra göç etmek zorunda kalan Şii Türkmenlerin kuzey Irak Kürt yönetimi Kuzey Irak'a girişleri engellenmiştir. Şii Türkmenler, ülkede Şii nüfusun yoğun olduğu güney illere göçmek zorunda bırakılmıştır. Öte yandan Sünni Türkmenler ise Türkiye ve Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin kontrolündeki bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Söz konusu bu bölgelerin nüfusunun tamamı Sünni olduğu göz önünde bulundurulduğunda Türkmenlerin mezhepsel ayrıma tabi tutulmak istendiği görülmektedir.

2003'te ABD'nin Irak'ı işgal etmesinden sonra Arap kimliğinin Şii-Sünni olarak mezhepsel ayrışmaya tabi tutulduğu gibi, IŞİD'in Musul'u işgal etmesinden sonra Türkmeneli'nin de mezhepsel olarak ayrışmasına yönelik bir planın uygulandığını da söylemek mümkündür. Zira söz konusu plan başarılı olduğu takdirde Türkmenler mezhepsel ayrışmadan doğan derin bir bölünme içerisinde olacaklar ve diğer etnik ve dini kesimler tarafından asimile olmaları kolaylaşır. Başka bir ifadeyle bu durum Türkmen kimliğinin veya Irak'ta Türkmen varlığının yok olması anlamına gelmektedir.¹⁶

¹⁵ A.m.

¹⁶ Semin, A.g.m.

5. Türkmenlerin Siyasi Durumu

Irak'ta ve Ortadoğu'da yaşanan mezhepsel gerilim Türkmenlerin Irak siyasetinde temsil oranlarının düşük olmasına yol açmıştır. Nitekim 2003 sonrası yeniden yapılandırılma sürecindeki Irak'ta sistem etnik - dini temelinde paylaşılmıştır. Şii-Sünni gerginliğinin üst düzeyde devam ettiği Irak'ta Türkmen nüfusunun hemen hemen %50 oranla Şii ve Sünnilerden oluşması Türkmenlerin de mezhep temelli ayrışmalarına yol açmıştır.¹⁷

Haziran 2014'te IŞİD'in yayılmasıyla birlikte Türkmenlerin siyasal birliğini de derinden etkilemiştir. Türkmenlere yönelik saldırı ve göçe zorlama eylemleri sonucunda Şii Türkmenlerin Irak'ın orta ve güney bölgelerine, Sünni Türkmenleri Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi kontrolündeki bölgelere göç etmesi sonucu, Türkmenlerin asimile edilmesi yolunda gerçekleşen önemli bir aşama olarak mezhepsel bölünmeye yol açmıştır. Bu durum Şii Türkmenleri İran'ın nüfuz alanına yiterken Sünni Türkmenlerin Türkiye'nin etkisi altında kalması sonucu siyasal anlamda da derin etkilere neden olmuştur.¹⁸

Irak Türkmen Cephesi, 2003'ten beri Türkmenleri temsil eden en önemli siyasi oluşumdur. Türkmenler bu yapının çatısı altında toplanmaya gayret etmiştir. Tüm güçlük ve baskılara rağmen Irak Türkmen Cephesi, Türkmen kimliğini ayakta tutabilmeyi başarmıştır. Başka bir ifadeyle Irak Türkmen Cephesi, Türkmenlerin asli siyasi temsilcisi olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak Irak Türkmen Cephesinin faaliyet alanı olan bölgelerin IŞİD, Peşmerge ya da milis güçlerin kontrolüne girmesiyle birlikte, örgütlenme ve siyasal yapıya uyum konusunda büyük zorluklar meydana gelmiştir.

Türkmeneli'nin çatışma sahasına dönüşmesi, siyasetin yerleşmesi, göçe zorlanan Türkmenleri geniş bir coğrafi alanda farklı bölgelere dağılması ve bu bölgelerde örgütlenme konu-

¹⁷ Ziya Abbas, Irak Meclis Seçimlerinde Türkmenler Kazandı mı?, Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 63, Temmuz-Ağustos, 2014, s 64.

¹⁸ Semin, A.g.m.

sunda yaşanan zorluklar neticesinde Irak Türkmen Cephesi'nin etki alanı ve hareket kabiliyeti oldukça sınırlanmıştır. Diyala, Selahattin, Telafer ve Musul'daki şartlar, Irak Türkmen Cephesinin kısa vadede yeniden güçlü bir siyasal birlik oluşturmasını oldukça zor hale getirmektedir. Bu nedenle Irak'ta Türkmen bilincinin ve siyasal varlığının merkezi olan Kerkük'ün de etki sahası sınırlanıyor. Bunun yanı sıra İŞİD'in Musul'u işgal etmesinden sonrası Kerkük ve çevresinin kontrolünün tamamen Peşmergenin eline geçmesi ve buralarda Peşmergenin Türkmenlere yönelik baskılarının artırması sonrası Irak Türkmen Cephesi'nin hareket kabiliyetini olumsuz etkiliyor. Bu da Irak Türkmenlerin etrafında toplanabileceği ortak bir siyasi hedef için mücadele edebilme olasılığını gittikçe zorlaştırıyor.¹⁹

6. Türkmen Ekonomisi

İŞİD'in Musul'u işgal etmesinden önce Irak'ta işsizlik oranı ise %12'den %20'ye yükselmiştir. Ülke genelinde genç nüfus içinde işsizlik oranının %28'den %38'e yükselmiştir. İŞİD'in Musul'u işgal etmesinden önce nüfusun %19'u yoksulluk sınırının altındayken bu oran Haziran 2014'ten sonra %30'lara kadar yükselmiştir.²⁰

İŞİD ile mücadelede merkezi hükümet tarafından geri alınan bölgelerin neredeyse tamamı büyük oranda yıkılmıştır. İŞİD'in kontrol ettiği bölgelerin çoğu, ancak ağır bombardıman ve şehir savaşları sonucunda ele geçirilmiştir. Özellikle de Musul ve Telafer'in harabeye dönüşmüştür.²¹ Musul'dan önce Anbar'ın büyük kesiminde, Tikrit'te, Diyala'da İŞİD'in kontrol ettiği alanlar yeniden Irak hükümetinin denetimine geçmiştir. Söz konusu bölgelerde zarar gören altyapı halen onarılamamıştır. Altyapı hizmetlerinin zaten sorunlu olduğu Irak'ta ekono-

¹⁹ Serhat Erkmen, Musul sonrası Irak ve yeni çatışma dinamikleri, Erişim Tarihi: 30.07.2019, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/musul-sonrasi-irak-ve-yeni-catisma-dinamikleri-/861287?amp=1>.

²⁰ Semin, A.g.m.

²¹ Al Mirbad, El Parlamen Yusavvit Ala İtibar El Musul ve Telafer Manatik Menkubey, Erişim Tarihi: 25.09.2019, <http://www.almirbad.com/news/view.aspx?cdate=12092017&id=2d9ccd30-4d45-4445-863d-2285299629ab>.

mik öncelikler hala savaşın yürütülmesine yöneliktir. Bunun yanı sıra ülkedeki siyasal istikrarsızlık ve güvenlik sorunlarıyla birlikte büyük oranda etkili olan yolsuzluk ekonomiyi derinden etkiliyor. Öyle ki geçtiğimiz sene petrol fiyatının düşmesiyle ülke iflas eşiğine gelmiştir.²²

Irak'ın diğer kesimleri gibi bu ekonomik şartlar içerisinde yaşamını sürdürmeye çalışan Türkmenlerin durumu daha zordur. Zira göçe zorlanan Türkmenler IŞİD teröründen kaçış sırasında tüm varlıklarını geride bırakıştır. IŞİD'in kontrol ettiği bölgeler önce bu terör örgütü tarafından yağmalanıp yakılırken merkezi hükümet güçleri tarafından geri alınma sırasında ağır bombardımana maruz kalmış ve neredeyse tamamı yıkılmıştır. Hasar görmeyen bölgeler ya çatışma sırasında zarar görmüş veya IŞİD tarafından bombalı tuzaklarla doldurulmuştur.²³ Bu bölgeler kurtarıldıktan sonra da yağmalanıp yakılma ve evine geri dönmek isteyen Türkmenlerin üzerine patlaması sonucu daha çok can ve mal kaybına yol açmıştır.²⁴

7. Musul'da IŞİD Krizi ve Türkiye

Şüphesiz Irak'ta meydana gelen ve gelebilecek olan istikrarsızlıklardan etkilenen ülkelerin başında Türkiye Cumhuriyeti gelmektedir. Zira Irak'a komşu olmasının yanında iki ülkenin tarih, etnik ve dini yapı anlamında adeta birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Özellikle Irak'ın kuzeyi Türkiye için stratejik bir önem taşımaktadır.²⁵ 1990'lı yıllardan beri merkezi otoritenin zayıflama sonrasında Irak'ın kuzeyi Türkiye Cumhuriyetinin ulusal güvenliğini tehdit eden PKK terör örgütünün ana üssü haline gelmiştir. Söz konusu terör örgütüyle mücadele devam ederken cihatçı terör örgütlerinin bölgede artan faaliyetleri de

²² Erkmen, Musul sonrası Irak ve yeni çatışma dinamikleri.

²³ Almanartv, El İcaz El Askeri Lilyevm Essadis Liamaliyat Kadimuna ya Telfer, Erişim Tarihi: 30.09.2019, <http://www.almanar.com.lb/2518459>.

²⁴ Irak Press, Bissuvar Bedu Marhalat Serikat ve Hark El Manazil Min Kibel El Milişiyat Baade Tahrir Essadiye ve Celevla, Erişim Tarihi: 30.09.2019, <https://www.iraqpressagency.com/?p=108014>.

²⁵ Cenk Tamer, Türkiye ve İran'ın Irak'ta Güç Tahkim Etme Çabası: Başika Örneği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 6, 2016, ss103-118, s 106.

Türkiye Cumhuriyeti için önemli bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Başka bir ifadeyle, PKK ve İŞİD başta olmak üzere bu terör örgütleri, Irak'ta "başarısız devlet", güvenlik boşluğu ve kırılğan siyasi yapıdan istifade ederek hem Irak'ın güvenliği hem de Türkiye'nin sınır ve iç güvenliği için tehdit oluşturmaktadır.²⁶ Bu tehditler, İŞİD'in Musul'u işgal etmesiyle zirveye ulaşmıştır. Zira İŞİD Musul'u ele geçirdiği ilk günlerden itibaren bunu söylem ve eylemde göstermeye başlamıştır. İŞİD Haziran 2014'te Musul'da diplomatik misyon faaliyeti yürüten tek ülke olan Türkiye Cumhuriyeti'nin konsolosluğunu basarak orada çalışan tüm diplomatlarımızı rehin almıştır. Bununla da yetinmeyen terör örgütü Musul'da bulunan, Türk vatandaşı olan birçok tır şoförünü rehin almıştır.²⁷ Konsolosluk krizi sürecinde Türk dış politikası önemli bir diplomatik sınav vermiştir. Oldukça başarılı bir kriz yönetimiyle tüm rehinelere kurtarılmıştır.²⁸

Türkiye, İŞİD'e karşı mücadelede aktif rol alarak Irak hükümetine silah yarımında da bulunmuştur.²⁹ Türkiye, Dohuk bölgesinde bulunan askerî unsurlarının bir kısmını Musul yakınında bulunana Başika'ya kaydırarak bölgedeki Türkmen milisleri ile görevden azledilen Musul valisi Nuceyfi'nin Sünni milislerine eğitim vermeye başlayarak Musul harekâtına hazırlık aşamasında yer almıştır.³⁰ Türkiye, Aralık 2015'de Dohuk çevresindeki askerî birliklerin rotasyonunu yaparken Başika'daki Zelikan Kampı'na asker sayısını artırma kararı almıştır. Yukarıda verilen sebeple beraber önemli etkenlerden biri güvenlik

²⁶ Ufuk Ulutaş, Musul Operasyonu: Türkiye'nin Öncelikleri Sorunlar ve Kalıcı Çözüm Yolları, SETA Perspektif, Rapor No: 149, Ekim 2016, s. 2.

²⁷ Hürriyet Gazetesi, İŞİD, Musul'da Başkonsolosluğu ele geçirdi, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/isid-musulda-baskonsoloslugu-ele-gecirdi-26596063>

²⁸ Detaylı bilgi için Bkz: Ayşe Küçük & Fuat Aksu, Musul Rehinelere Krizinde Türkiye'nin Kriz Yönetimi, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 1, ss 13-54.

²⁹ Sabah Gazetesi, Türkiye'den Irak'a İŞİD yardımı, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2015/03/04/turkiyeden-iraka-isid-yardimi>.

³⁰ Oktay Bingöl, Musul Harekâtı ve Türkiye, Rapor No: 18, Merkez Strateji Enstitüsü, 18.10.2016, s. 4.

problemleridir. Özellikle Başika'nın Musul merkezinden yalnızca 32 km uzaklıkta olması bu bölgenin potansiyel güvenlik tehdidi olmasına sebep olmaktadır. Başka bir ifadeyle muhtemel bir IŞİD saldırısına karşı hazırlıklı olmak gerekirdi.³¹

Türkiye, hazırlığı yapılan Musul harekâtına fiilen katılma planları yaptığı sırada Irak Merkezi Hükümeti bu takviyeye tepki göstermiş, Türkiye'nin Irak topraklarından çekilmesini istemiş ve BM'ye şikâyet etmiştir. İki ülkenin ilişkilerinin gerildiği bu süreçte, ABD'nin araya girmesiyle gerginlik yatıştırılmıştır. Türkiye, Başika'daki askeri varlığının ötesinde Musul harekâtına fiilen iştirak etmek ve çatışma sonrası Musul'un siyasi ve ekonomik yapısının yeniden yapılandırılmasında ve demografik yapısının çatışma öncesinde olduğu gibi normalleşmesinde söz sahibi olmak istemiştir. Bununla birlikte özelde Musul, genelde Irak'ın PKK ve IŞİD gibi terör örgütlerinden arındırılması ve Türkiye Cumhuriyeti için tehdit oluşturmayacak bir bölgeye dönüşmesini hedeflemiştir. Ancak bölgesel ve küresel aktörlerin bu noktadaki politikaları sonucunda Musul harekâtına doğrudan iştirak edemeyen Türkiye'nin söz konusu hedeflerini gerçekleştirmek yolunda kararlı adımlarla ilerlediğini ifade etmek mümkündür. Zira son zamanlarda PKK'ya yönelik Pençe Kartal operasyonlarıyla birlikte bölge halkının gönüllerinde edindiği yer bunu açıkça göstermektedir.³²

Öte yandan Türk kamuoyu da Musul'un işgal edildiği ilk günden itibaren gelişmeleri yakından takip etmiştir. IŞİD'in Musul'u işgal etme süreci,³³ Irak'ın diğer bölgelerinde ilerlemesi, Bölge halkının topluca göçü,³⁴ IŞİD'in Erbil saldırısı, Yezidilere³⁵ ve Türkmenlere yönelik katliamları³⁶ ve IŞİD'e karşı yürü-

³¹ Ali Semir, Başika Krizi ve Türkiye-Irak İlişkilerinin Geleceği, Bilgesam Analiz, Rapor No: 1275, Aralık 2015, s 3.

³² Bingöl, age, s 4.

³³ Sabah Gazetesi, IŞİD'den 16 maddelik manifesto, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/06/12/isidden-16-maddelik-manifesto>.

³⁴ Yeni Akit Gazetesi, Telafer'den Kaçış, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://m.yeniakit.com.tr/haber/telaferden-kacis-20986.html>.

³⁵ Haber Türk Gazetesi, IŞİD, 80 Ezidi'yi öldürdü!, Erişim Tarihi: 05.07.2020,

tülen savaş³⁷ anbean Türk basınında yer almıştır. Türk basını, özellikle Türkmenlerin maruz kaldığı hak ihlallerinin uluslararası kamuoyuna duyurulmasında büyük rol oynayarak adeta Türkmenlerin sesi olmuştur.

İnsani yardım konusunda dünyaya örnek olarak bölge halkının imdadına yetişen ilk ülke olmuştur.³⁸ Bununla birlikte Türkiye, İŞİD zulmünden kaçan on binlerce Türkmen'e Irak'ın farklı³⁹ yerlerinde yardım eli uzatmış⁴⁰ ve birçok yerde kamp kurulmuştur.⁴¹ Yine bu süreçte on binlerce Türkmen'in yanı sıra çok sayıda Iraklı İŞİD zulmünden kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır.⁴² Türkiye'nin farklı yerlerine yerleşen bu mültecilere devlet ve toplum tarafından büyük kampanyalar yürütülerek her türlü yardım yapılmıştır.

Sonuç

Irak'ın üçüncü kurucu unsuru olan Türkmenler, ABD işgali sonrasında siyasi denklemin dışında kalmıştır. İşgalle birlikte Türkmenlerin yaşadığı bölgelerin tamamına yakını anayasanın 140.maddesi doğrultusunda tartışmalı bölgeler olarak tanımlanmıştır. Irak anayasasının 140. maddesine göre Kerkük ve tartışmalı bölgelerin geleceği üç aşamada (normalleşme, nüfus sayımı ve referandum) kesinleşecektir. Ancak bu aşamaların hiçbiri gerçekleştirilmeden enerji ve tarım zengini olan Türkmen

<https://www.haberturk.com/dunya/haber/980686-isisid-80-ezidiyi-oldurdu>.

³⁶ Yeniçağ Gazetesi, Kerkük'te Türkmen Katliamı, Erişim Tarihi: 05.07.2021, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kerkukte-turkmen-katliami-148719h.htm>.

³⁷ Milliyet Gazetesi, Dakika dakika Musul operasyonu, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/dakika-dakika-musul-operasyonu-turk-ordusu-musul-operasyonuna-dahil-oluyor-2329210>.

³⁸ Anadolu Ajansı, Kızılay'dan Iraklı Türkmenlere yardım, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kizilaydan-irakli-turkmenlere-yardim/88597>.

³⁹ İHH, İHH'dan Iraklı Türkmenlere yardım eli, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.ihh.org.tr/haber/ihhdan-irakli-turkmenlere-yardim-eli-2417>.

⁴⁰ KIZILAY, Irak'taki Türkmenlere Yardım Hız Kesmiyor, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/1856>.

⁴¹ Sabah Gazetesi, Türkmenlere sınırsız destek, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/08/01/turkmenlere-sinirsiz-destek>.

⁴² Mahir Nakip, Türkiye'ye Sığınan Telaarlı Türkmenler Hakkında Alan Araştırması, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <http://www.kerkukvakfi.com/tr/content/345>.

bölgeleri çatışma alanına dönüşmüş, güvenlik ve göç sorunu yaşanmıştır. 10 Haziran 2014 tarihinde IŞİD'in ilerlemesiyle Musul, Telafer, Tuzhurnatu, Süleyman Beg, Yengice, Emirli, Bastamlı, Tazehurnatu, Beşir, Karatepe, Hanekin, Sadiye gibi Türkmen bölgeleri adeta ateş çemberine dönmüştür.

IŞİD'in kontrol ettiği bu bölgelerde Türkmen katliamı ve insanlık dramı yaşanmıştır. Haziran 2014'ten bu yana 500 bine yakın Türkmen ülke içerisinde göç etmek zorunda kalmıştır. Yaklaşık 50 bin Türkmen Türkiye'ye göç etmiştir. Yüzlerce Türkmen de hayatını kaybetmiştir. IŞİD'in Musul'u ele geçirmesinin ardından bölgesel ve uluslararası toplumun Türkmenlere karşı sessiz kalmıştır. Başka bir ifadeyle Türkmenler etnik ayrımcılığa maruz kalmıştır. Örneğin, yaklaşık 17 bin Türkmen'in yaşadığı Türkmen nahiyesi Emirli'nin iki buçuk IŞİD tarafından kuşatılması sırasında, sessiz kalınmıştır. Başka bir ifadeyle Sincar'daki gelişmelerin ardından BM, ABD ve Avrupa Birliği'nin Yezidi göçmenlere insani yardım yapması ve Peşmerge gücüne silah desteği sağlaması gibi atılan adımların hiçbiri Türkmenler için atılmamıştır.

Kendi bölgelerinden göç etmek zorunda kalan Türkmenler toprak kaybına uğramanın yanı sıra mezhepsel anlamda da bölünmüştür. Türkmenler Şii-Sünni olmak üzere iki farklı mezhep yapısına sahiptir. Ancak, Türkmenler mezhepsel kimlikten ziyade Türkmen üst kimliğini korumaya çalışmaktadır. IŞİD'in Musul'u işgal etmesinden sonra göç etmek zorunda kalan Şii Türkmenlerin kuzey Irak Kürt yönetimi Kuzey Irak'a girişleri engellenmiştir. Şii Türkmenler, ülkede Şii nüfusun yoğun olduğu güney illere göçmek zorunda bırakılmıştır. Öte yandan Sünni Türkmenler ise Türkiye ve Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin kontrolündeki bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Söz konusu bu bölgelerin nüfusunun tamamı Sünni olduğu göz önünde bulundurulduğunda Türkmenlerin mezhepsel ayrıma tabi tutulmak istendiği görülmektedir.

Haziran 2014'ten sonra yaşanan hadiselerin Türkmeneli'nde demografik yapının değişmesine ve yakın gelecekte

Türkmen kimliğinin bölünmesine yol açabilecek büyük etkiye sahip olduğu söylenebilir. Türkmenler mezhepsel ayrışmadan doğan derin bir bölünme içerisinde olacaklar ve diğer etnik ve dini kesimler tarafından asimile olmaları kolaylaşır. Başka bir ifadeyle bu durum Türkmen kimliğinin veya Irak'ta Türkmen varlığının yok olması anlamına gelmektedir.

Kaynaklar

Abbas, Z. Irak Meclis Seçimlerinde Türkmenler Kazandı mı? *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 63, Temmuz-Ağustos, 2014, s 64.

Al-Arabiya Net, İrtifaa Dahaya Mufahahat Amirli, Erişim Tarihi: 25.09.2019,
<https://www.alarabiya.net/articles/2007/07/07/36291.html>.

Al-Hurra TV, El Parlamen Eliraki Yulzim El Abadi Binaşri Kuvvatin Bilmanatik Elmutanazi Aleyha Maa El Akrad, Erişim Tarihi: 26.09.2019, <https://www.alhurra.com/a/Iraq-parliament-Kurdistan/393887.html>.

Al-Manar TV, El İcaz El Askeri Lilyevm Essadis Liamaliyat Kadimuna ya Telafer, Erişim Tarihi: 30.09.2019,
<http://www.almanar.com.lb/2518459>.

Al-Mirbad, El Parlamen Yusavvit Ala İtibar El Musul ve Telafer Manatik Menkub, Erişim Tarihi: 25.09.2019,
<http://www.almirbad.com/news/view.aspx?cdate=12092017&id=2d9ccd30-4d45-4445-863d-2285299629ab>.

Anadolu Ajansı, Kızılay'dan Iraklı Türkmenlere yardım, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/kizilaydan-irakli-turkmenlere-yardim/88597>.

Ayn al-Iraq News, Mamazil El Masihiyin Tataarraz Lilsarika ve El Peşmerge Tamnau Alahali Min Alavde, Erişim Tarihi: 14.09.2019,
<http://aynaliraqnews.com/index.php?aa=news&id22=41873&lang>.

Bingöl, O. Musul Harekâtı ve Türkiye, *Rapor No: 18*, Merkez Strateji Enstitüsü, 18.10.2016.

Can, L. Irak Türkmenleri: Irak'ta Gerçek Türkmen Nüfusu, Erişim

- Tarihi: 30.07.2019, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/115/irak_turkmenleri_irakta_gercek_turkmen_nufusu
- Erkmen, S. Irak Türkmenlerinin Sorunları ve Çıkış Yolları, Erişim Tarihi: 14.07.2019, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/irak-turkmenlerinin-sorunlari-ve-cikis-yollari/672564>.
- Erkmen, S. Musul Sonrası Irak ve Yeni Çatışma Dinamikleri, Erişim Tarihi: 30.07.2019, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/musul-sonrasi-irak-ve-yeni-catisma-dinamikleri-/861287?amp=1>.
- Erkmen, S. Telafer Daha Büyük Bir Felaketten Nasıl Kurtulur? Erişim Tarihi: 25.09.2019, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/telafer-daha-buyuk-bir-felaketten-nasil-kurtulur>.
- Haber Türk Gazetesi, İŞİD, 80 Ezidi'yi Öldürdü! Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/980686-isisid-80-ezidiyi-oldurdu>.
- Hürriyet Gazetesi, İŞİD, Musul'da Başkonsolosluğu Ele Geçirdi, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/isisid-musulda-baskonsoloslugu-ele-gecirdi-26596063>.
- İHH, İHH'dan Iraklı Türkmenlere Yardım Eli, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.ihh.org.tr/haber/ihhdan-irakli-turkmenlere-yardim-eli-2417>.
- Irak Press. Bissuvar Bedu Marhalat Serikat ve Hark El Manazil Min Kibel El Milişiyat Baade Tahrir Essadiye ve Cevlevla, Erişim Tarihi: 30.09.2019, <https://www.iraqpressagency.com/?p=108014>.
- Kitilson, Ş. El Peşmerge Testevli Ala Alaradi Fi Attarik İla El Musul, Erişim Tarihi: 14.09.2019, <http://www.al-monitor.com/pulse/ar/originals/2016/06/iraq-mosul-peshmerga-islamic-state-war-southeast-offensive.html>.
- Kızılay, Irak'taki Türkmenlere Yardım Hız Kesmiyor, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/1856>.
- Kuzeci, Ş. İŞİD Sonrası Irak ve Türkmenler, Erişim Tarihi: 14.09.2019, <http://www.kerkukgazetesi.com/isisid-sonrasi-irak-ve-turkmenler/>.
- Küçük, A. & Aksu, & F. Musul Rehineler Krizinde Türkiye'nin Kriz

Yönetimi, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, ss 13-54.

Milliyet Gazetesi, Dakika Dakika Musul Operasyonu, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/dakika-dakika-musul-operasyonu-turk-ordusu-musul-operasyonuna-dahil-oluyor-2329210>.

Nakip, M., Türkiye'ye Sığınan Telaferli Türkmenler Hakkında Alan Araştırması, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <http://www.kerkukvakfi.com/tr/content/345>.

Rudaw Net. Meclis Muhafadat Ninava Yulin Kadaa Telafer Mantika Menkubey, Erişim Tarihi: 25.09.2019, <http://www.rudaw.net/arabic/middleeast/iraq/0709201711>.

Sabah Gazetesi, IŞİD'den 16 maddelik manifesto, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/06/12/isidden-16-maddelik-manifesto>.

Sabah Gazetesi, Türkiye'den Irak'a IŞİD yardımı, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2015/03/04/turkiyeden-iraka-isid-yardimi>.

Sabah Gazetesi, Türkmenlere sınırsız destek, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/08/01/turkmenlere-sinirsiz-destek>.

Semin, A., Başika Krizi ve Türkiye-Irak İlişkilerinin Geleceği, *Bilgesam Analiz, Rapor No: 1275*, Aralık 2015.

Semin, A., Irak'ta Derinleşen IŞİD Krizi ve Türkmenler, Erişim Tarihi: 25.09.2019, <http://www.bilgesam.org/incele/1750/-irak%27ta-derinlesen-isid-krizi-ve-turkmenler/#.Wc9b71S0PIU>.

Sönmez, E. Irak Türkmenleri Var Olma Mücadelesi Veriyor, Erişim Tarihi: 30.07.2019, <http://ajansuniversite.istanbul.edu.tr/yazdir.php?id=16581>.

Tamer, C., Türkiye ve İran'ın Irak'ta Güç Tahkim Etme Çabası: Başika

Örneği, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 6, 2016, ss103-118.

Ulutaş, U., Musul Operasyonu: Türkiye'nin Öncelikleri Sorunlar ve Kalıcı Çözüm Yolları, *SETA Perspektif Rapor No: 149*, Ekim 2016.

Yeni Akit Gazetesi, Telafer'den Kaçış, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://m.yeniakit.com.tr/haber/telaferden-kacis-20986.html>.

Yeniçağ Gazetesi, Kerkük'te Türkmen Katliamı, Erişim Tarihi: 05.07.2020, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/kerkukte-turkmen-katliami-148719h.htm>.